

László Szüts

GARNIZOANA DIN BOR¹

Capitol III

Traducere din maghiară de **Paul Daszkal**

Editare de Andrei Gancz

*În memoria tatălui meu, **Bernat Daszkal**,
deportat în lagărul de muncă forțată la Bor,*

Paul Daszkal

De aici trebuie să scăpăm! Trebuie să evadăm, – se auzea o plângere generală, – totuna, cu orice preț, chiar dacă suntem prinși, chiar și atunci, trebuie să riscăm. Ori suntem împușcați ca evadați, ori peste câteva luni, după terminarea lucrului, suntem executați de nemți! Trebuie să ajungem la partizani! Dar unde sunt? Se spune că în această zonă nu sunt partizani de-ai lui Tito. Doar cetnici de-ai lui Mihajlović². Iarăștia se au bine cu nemții. Mihajlović și Tito se dușmănesc. Primul este regalist, ultimul este comunist. Însă nemții se pricep să exploateze în folosul lor divergențele altora. Ei le dau armament și muniție oamenilor lui Mihajlović, și în schimbăștia nu deranjează autoritatea nemților. Apoi mai sunt soldații lui Nedić, armata guvernului marionetă. Șiăștia colaborează cu nemții. Nici pe mânaăștora nu e recomandabil să ajungi...

Situația era disperată, fără perspectivă. Primeam sistematic informații despre împrejurările locale, situația de aici. Pe șosea era trafic permanent de camioane. Acestea asigurau aprovizionarea taberelor din munți cu alimente și materiale din centrala din Bor. În afara

¹ Traducerea cărții lui Szüts László, *Bori Garnizon*, Renaissance Kiadó, 1945

² Adepți ai regelui în exil, cu o atitudine ambiguă față de ocupanți, fiind opuși comuniștilor lui Tito.

șoferilor, fiecare camion era încărcat cu ortaci, de jos din Bor, dintre cei care erau aici deja de un an, zdrențuiții, cei cu steaua galbenă.

Steaua galbenă, vopsită pe piept și pe spate. O vom primi și noi? Poate rămânem pe dinafară... Poate nu o mai primesc cei care de abia acum au ajuns aici... Într-atât ne temeam de vopsirea acestui semn înjositor, de parcă ar fi anunțat moartea noastră. Ne bântuia sufletele și în fiecare seară în care am scăpam, ne întindeam răsuflând ușurați membrele pe priciurile noastre.

Aveam ocazional prilejul să vorbim cu ortacii noștri care erau însoțitori pe camioanele din Bor. Spuneau că băieții care lucrează la tunelurile din jurul minei din Bor au multe accidente. Zilnic se întâmplă accidente cu mâini ori picioare rănite, unii sunt călcați de vagonete, de locomotive electrice. Să ne bucurăm cei de aici, pentru că ăia lucrează 12-14 ore zilnic și sunt bolnavi toți. Praful de cupru, munca în condiții nesănătoase atacă plămânii. Înfometarea ce durează de un an a produs devitaminizarea organismelor și, dacă cineva se rănește, rana nu se vindecă, umblă în saboți de lemn, tuturor le sunt picioarele vătămate. Pe terenul cu hârtoape, saboții produc răni la picioare și rănilor nu se vindecă... Să-I mulțumim lui Dumnezeu că suntem aici sus, căci jos în Bor au îngrămădit trei mii de oameni într-o tabără, în tabăra Berlin. Acolo sunt atârnați în medie 200 de oameni zilnic. Acolo zilnic își face „vine în vizită” lent-colonelul... Acolo zilnic încearcă să evadeze oameni și foarte puțini reușesc. Cei prinși sunt predați Gestapo-ului, la Feldgendarmerie. Jos în tabăra Berlin din Bor, majoritatea celor trei mii de oameni execută lucrări de săpat tuneluri. Sunt asurziți de detonări care se succed una după alta, orbiți de spărturile rezultate, dar nu se îndură nimeni să-i lase să aștepte măcar până s-a scurs pământul dislocat. Sunt mânați fără pauză, în permanent pericol de moarte printre spărturile care cad, și duruie vagonetele pe lângă ei în tunelul îngust, și nu se pot feri decât ghemuiți, aproape pe burtă, între peretele tunelului și latura înclinată în jos a vagonetului. La acest loc de muncă sunt aduși de obicei sărbii cu delict grave, pe cel mult patru luni, ca pedeapsă de maximă severitate. Și aici lucrează de mai mult de un an evrei la muncă forțată în schimburi de zi și de noapte, bătuți, loviți cu piciorul și permanent înjurați, iar în scurtele intervale de câteva ore de odihnă strigă în somn înfricoșăți. Creierile lor sunt măcinate de viziunile și halucinațiile cu vagonete duruind și mase de pământ care se prăvălesc, creiere printre care cine știe câte au fost menite pentru creații de geniu, pentru interpretarea în limbaj artistic a viziunilor și simțămintelor, pentru soluționarea inspirată a problemelor conviețuirii sociale, pentru descoperiri, invenții, sprijinirea de noi științe, muncă obștească onestă, iubire, bucurie, dorință, o soartă omenească dată de Dumnezeu.

Și mai sunt cei care lucrează la suprafață, la lumina zilei, în așa-numitul *Tagebau*, unde se excavează munții în trepte uriașe, ca să poată deschide cât mai multe galerii spre minerele de cupru ascuns în măruntaiele pământului. Pe unele trepte muntele este cărat cu trenuri și încărcătoare cu aburi, îngropând fără mila și călcând mortal lucrătorii care comit cea mai mică neglijență, muncind la patruzeci de grade vara și buimăciți de iadul fierbinte reflectat de roci, ori pe ger de douăzeci-douăzeci și cinci de grade iarna, rebegiți în viscole care pătrund până în măduva oaselor, neputându-se feri de tentaculele mortale ale monștrilor tehnicii. Accidente, grave și mortale, ortaci care a trebuit să vină în Bor pentru a-și găsi locul în cimitir, ortaci cărora Bor le-a răpit integritatea fizică, picioarele, mâinile, plămânii, inimile... Iar răsplata: zoaie subțiri,

bătăi, atârănări, răni și zbiri fără rațiune, bestiali, pentru care pâna și distracția de revelion le era să aducă în camera lor îmbâcsită de aburii vinului vreo douăzeci-douăzeci și cinci de evrei nenorociți, pentru bătaii speciale de anul nou, lovituri cu picioarele, pentru distracția lor de nivel cu adevărat elevat.

Până la ocuparea Ungariei de către nemți, ortacii pieriți erau îngropați, iar dragostea ortacilor le scria pe morminte: „Pentru patrie”. Pe mormântul acelui ortac căruia la amiază doctorii evrei înfricoșați nu îi atestau enterita și îl mânau la muncă. Seara dovedea că nu a simulat. Murea. Pentru patrie. Ca martir al patriei. Ca martir al patriei a murit acel băiat, care își tot simula ulcerul la stomac, pâna când perforația i-a dat lovitura de grație. Dar după 19 martie 1944, locotenent-colonelul, domnul Marányi, lent-colonelul a pus să se șteargă cuvântul. Evreul nu moare pentru patrie. I-a înjosit pâna și în mormânt pe acei eroi care si-au sacrificat viața sub jugul nemțesc. În cabinetul medical este permanent unul care îi scoate în palme pe cei care trec de semicercul trasat pe jos, pe cei care caută alinare pentru suferințele și chinurile lor, căroro saboții le-au ros picioarele pâna la os, căroro gazele letale din galerii le-au otrăvit plămânii, pe cei care, slăbiți pâna la epuizare de lăturile primite căutau printre cartofii stricați aruncați la gunoi un plus de hrană și astfel își îmbolnăveau stomacul, își infectau intestinele. Iar lent-colonelul îi îmbărbăta pe gardieni. A dispus construirea unei popicării și în cuvântul de inaugurare a și motivat aceasta. Pentru distracția și relaxarea gardienilor, pentru acele multe necazuri și osteneli pe care trebuiau să le îndure din partea acestei bande scârnave de jidani...

Discuțiile cu băieții din tabăra Berlin nu le puteam continua, niciodată nu am putut afla destule de la ei, pentru că paznicii noștri ne împrăștiau degrabă. Cu toate că fiecare avea multe de spus. Fiecare avea câte un prieten, o rudă, un cunoscut despre care știa că ajunsese la Bor, căruia voia astfel să-i transmită ceva, ori să primească o veste. Băieții din Bor știau multe și acceptau rolul de poștaș, promiteau să ne informeze. Dar era imposibil să cunoască 3000 de oameni, chiar după un an. Aici sus, în tabăra noastră erau doar 650 de oameni și niciodată nu ne-am cunoscut cu toții.

La locurile noastre de muncă apărea o dată pe zi, în circuitul său de control, contramaistrul. Conducătorul totdiștilor. Era o figură ciudată, de bulldog, cu părul arici. Purta pantaloni scurți, ca aproape toți totdiștii pe timp de vară. Pantalonii scurți erau susținuți, pe lângă curea, de niște bretele. Purta și niște șosete mov, cu jartiere. Totdiștii îl respectau foarte mult. El era „*Chef*”-ul. – *Der Chef kommt!* – era semnalul dat de primele grupuri. În asemenea situații munca era coordonată de înșiși totdiștii, ei poziționau personal fiecare om. – *Nur nich sitzen!* Nu cumva să stați jos! La asta *Chef*-ul este tare sensibil, să lucreze toți cu hărnicie, apoi după ce pleacă, se poate continua ceva mai lejer, – ziceau chiar totdiștii.

Era imposibil să nu ne așezăm din când în când pentru câteva minute. Am organizat servicii de observare. Dacă se ivea un totdist la orizont, ori dacă se apropia câte un alb care nu știa de camaraderie, parola era „Ödön!” Dacă venea *Chef*-ul: „Nagy-ödön!” Ortac cu numele de Ödön nu era prin zonă, așa că nu se puteau ivi confuzii, se auzea parola și toată lumea era în picioare și, cu unealta în mâini, lucra.

Erau cinci medici în tabăra noastră. Doi au fost reținuți în interior, asigurau cabinetul medical, Dr. Kohn și dr. Tauber. Te puteai prezenta la ei o dată pe zi, dacă aveai vreun necaz. Ceilalți trei

ieșeau cu noi la locurile de muncă și acordau primul ajutor celor care-l solicitau. „Doctor! Doctor!” – răsunau destul de des strigătele de jos, din văi, ori de sus, de pe dealuri. Alunecau lovitură de topor pe câte o mână, câte un picior, se prăvăleau bușteni la tăiatul de copaci peste cei poziționați greșit, se surpa pământ peste cei care-l excavau cu târnăcoapele, vagonași deraiiați, pante abrupte, neglijențe creau accidente mai mici sau mai mari. Medicii noștri alergau dintr-un loc în altul, își duceau gentuțele lor cu pansamente, abia ajungeau la unul, deja răsunau strigătele de undeva de departe: „Doctor! Doctor!” Alergau neobosiți într-acolo și se străduiau să ofere alinare, salvare ortacilor.

De când eram aici, n-a trecut o zi fără ploaie, încât, din cauza ploilor mari, ori a duratei de mai multe ore a ploilor lente, solul se înmuia așa de mult, că nu se mai puteau continua lucrările de săpături. Trebuia să rămânem afară și să lucrăm în continuare. Ne udam până la piele în fiecare zi, de mai multe ori pe zi, până venea ordinul: Oprea! Vreun loc acoperit oricum nu era, ne aciuiam pe unde puteam. Sub câte o ladă din lemn, sub câte o ieșitură de pământ. Cei mai mulți nu puteau face altceva decât să stea în ploaie.

Cu toate astea, preferam să fim aici și nu în tabără. După-amiază la șase, la încetarea lucrului, nu se înghesuia nimeni la încolonarea spre tabără. Ne gândeam cu scârbă la primirea de acolo.

Cine își închipuia că va putea compensa spălatul peste care a sărit dimineața, greșea. Majurul ne găsea întotdeauna câte o surpriză plăcută. „Alinierea pentru darea de ordine!” – și ne citeau în fiecare zi ce-l așteaptă pe cel care ar vrea să evadeze. Apoi, la bucătărie: curățat de cartofi, morcovi. Bineînțeles, cu palme. Niciodată nu ne mișcam destul de repede, niciodată nu eram destui cei care ne prezentam la bucătărie... „... mă-ti, jidan împuțit...!”

Nu îi lăsa în pace peste zi nici pe cei de la muncile de interior. Vizita fiecare atelier și făcea ordine. Cei repartizați la aceste munci și care inițial au crezut că au tras astfel lozul cel mare, ne invidiau pe noi,ăștia care puteam merge la lucru afară.

Într-o seară, plantonul nostru care era la rând aștepta agitat vizita majurului. Aceasta nu a întârziat. Se pare că raportul a fost fără greșală, fiindcă nu l-a întrerupt, a așteptat până îl zice până la capăt, apoi l-a lovit cu piciorul în burtă. Plantonul a căzut.

— ... mă-ti, jidan împuțit! Ai să înveți tu să ții distanța de trei pași când dai raportul! Apoi a ieșit și a vizitat pe rând celelalte barăci.

Prima duminică! În sfârșit duminică, zi de odihnă, calm. S-a răspândit vestea că duminica e scutire de muncă. Deșteptarea a fost la ora șase. Ortacii au început să se strecoare afară din baracă încă de la ora patru. S-au furișat la spălător... poate, totuși, reușesc să se spele, să-și spele câte o cămașă, să ia o ploscă de apă.

La ora șapte, alinierea! Majurul s-a postat în față.

— Sunt un om inteligent! – a început el. – Din păcate, a continuat. Apoi a adăugat: Cinste excepțiilor.

Am crezut că nu auzim bine. Au apărut zâmbete pe fețe. Nu ne puteam reține râsul.

— Dar! – a urlat de data asta majurul, dar nu tolerez nicio ludă! Nu-l cruț nici pe tata. Nu mi-e frică de nimeni, numai de Dumnezeu. Nu cunosc îndurare. Nimeni nu face excepție! Cu cine nu ascultă de ordin, cu acela o să fiu crunt!

— Țsta-i beat, ăsta nu-i normal...

— Sunt un om rafinat! – a urlat majurul. – Iubitul mamei mele a fost un om rafinat. Încă și astăzi are iubit...! Credeți că mă păcăliți...?! Mie mi-e frică numai de Dumnezeu, cinste excepțiilor...! – Și a început pălmuirea.

Doisprezece oameni la curățat W. C.-urile! Zece oameni la tăiat lemne! Zece oameni la spălat marmitele! Ceilalți să pună mâna pe lopeți și să scoată iarba pe toată suprafața taberei...

— Țsta a înnebunit! Ce s-a întâmplat?!

Nu s-a întâmplat nimic, nu se putea sta pe gânduri, au alergat cu toții la locurile desemnate, spălătorii de W. C.-uri după apă cu gălețile, tăietorii de lemne după topoare, spălătorii de vase la bucătărie, iar ceilalți după lopeți: ca să scormonească iarba.

Deci a început „repausul duminical”. Scosul ierbii era o muncă foarte enervantă. Scormoneam, scormoneam pământul, deja nici urmă nu mai era, nici de sămânță, dar scormoneam mai departe, pentru că majurul băntuia prin toată tabăra, nu puteai ști unde se ivește. I se auzea vocea mereu: „Te văd, luda! Te văd!” Niciodată nu știam pe cine vedea, cui i se adresa strigătul amenințător, doar ne gârboveam și scormoneam, căci nu era îndurare, pe cine îl prindea că nu se mișcă, îl pălmuia și-l nota pentru raport. – Te văd, luda! Te văd! Era tâmplar iubitul maică-mi! – zicea în atelierul de tâmplărie. – Era spălător de vase iubitul maică-mi! – le zicea spălătorilor de vase. La fiecare ramură de activitate era altceva iubitul maică-sii. Doar mai târziu am înțeles ce voia să spună cu asta: că el se pricepea la toate, că nu putea fi păcălit, că moștenise aptitudini de la tații lui cei fără de număr.

Am scormonit pământul vreme de ore lungi și chinuitoare. Credeam că nu se mai termină. În sfârșit, la ora 12 a răsunat ordinul: Oprirea! Alinierea pentru prânz. Trupa avea o foame cumplită. Am alergat după gamele și după mult așteptatul prânz de duminică. Era gulaș de oaie.

Mâncare împuțită, stricată, scârboasă! Carne nespălată de hoit. Nici mațele nu le scosuseră bucătarii noștri.

Și între timp se cărau de la popota ofițerilor fripturile aromate, prăjiturile aburinde pentru ofițeri, pentru soldați, pentru toțiști. Era o durere fizică să privești, să vezi, cu împuțiciunea de gulaș în mână... Trebuie să le smulgem din mâna lor, doar o îmbucătură de friptură, doar de o furculiță din cartofii fierbinți...

Poate că acum, după prânz, ne vor lăsa totuși în pace. Poate vom reuși totuși să ne cârpinim hainele rupte, să ne bărbierim, să ne scuturăm păturile, să ne curățăm dinții...

Alinierea! Alinierea!

Inspecție de păduchi. Le-au dat dispoziție celor cinci medici să-i verifice pe cei 650 de oameni, cine are păduchi.

Aveau deja mulți. Îi moștenisem de la prizonierii de război italieni, care locuiseră înaintea noastră în barăci, în urmă cu un an, care înduraseră aici, între munți, o iarnă de 40 de grade, din rândul cărora nu unul înghețase de seara până dimineața... N-or fi avut posibilitatea și chef de igienizare.

Păduchioșii noștri au fost duși imediat în baraca de despăduchere cu toate boarfele lor. Dar culcușurile lor nu le-au dezinfectat. Nu aveau cu ce. Baraca arăta ca un mușuroi de furnici răscolit, toată lumea examina pe toată lumea, toate lucrurile, pe sine, păturile... – la uite! Țsta e? Țsta de-aici!! Țsta nu-i păduche? Dar ăsta nu e păduche, e lindină?! – Da de unde, ăsta nu-i nimic, dar ăsta aici, ia uite, ăsta da...

Încet-încet s-au domolit spiritele. Încet-încet am început să ne aranjăm viața privată. Unii au început să se bărbierească, alții și-au scos trusele de cusut. Erau unii care își duceau încălțăminte la atelierul de pantofărie...

Alinierea! Alinierea!

Și deja băntuia majurul prin barăci. Cine nu sărea imediat din pat, încasa palme. Am lăsat totul vraiște. Veneau oamenii alergând din ateliere, de la W. C., de la scuturatul păturilor...

Distribuirea cinei!

Așa devreme?!

Era cină rece. Marmeladă. Fiecăruia câte două linguri de supă de marmeladă gustoasă, dulce, dorită. Ne omoram la distribuire. Am înfulecat-o cu toții în câteva secunde, nu puteam aștepta nici cât să dăm fuga în barăci după un colțuc de pâine, într-atâta eram de ahtiați după gustul cel nou, după dulceață.

Acum nu mai îndrăzneau să ne reapucăm de niciuna din treburile gospodărești. Știam că încă nu s-a terminat programul duminical.

Așa a și fost!

Raport! Alinierea pentru raport! Cine a fost notat în timpul săptămânii pentru raport, alinierea.

Nu voiam să ne credem ochilor. Circa o sută de oameni s-au prezentat pentru raport. De unde au apărut atâția infractori? Cine erau aceștia?

Plantoanele, cei notați de către albi în timpul lucrului, albi care nu au fost destul de severi, cei notați azi dimineață la lucru... cei prinși prin curte... o sută de oameni la raport.

Majurul îi alinia pe cei o sută de oameni. Cu palme, cu ... mă-ti, cu jidan împuțit...

A apărut domnul locotenent! Și a început raportul. Chiar în spatele lui, majurul. Șoptea. În dreptul fiecăruia om la care se oprea locotenentul, majurul șoptea ceva.

Din cei o sută de oameni, nouăzeci și doi au fost condamnați la atârănare. „Infractorii” mărunți pentru o oră, cei cu abateri mai grave pentru două. Opt au scăpat cu avertisment.

— Nouăzeci și două de curele de pantaloni la mine! – a urlat majurul și au venit gardienii și au scos de pe noi curele de pantaloni, ca să îi atârne pe prietenii noștri. Încropiseră drugii în

curte, cum erau bățătoarele de covoare prin curțile de acasă. I-au legat la rând pe cei 92 de oameni cu mâinile trase în spate, de încheieturi și îi i-au atârnat pe drugi trăgând de curele până le ajungeau doar vârful picioarelor să mai atingă pământul.

Cei doi medici, care asigurau de altfel asistența în interior, i-au examinat pe rând pe condamnați, dacă le putea inima suporta chinul. Așa prevedea regulamentul. Toți au fost găsiți apți. Acești doi medici erau veniți de jos, din Bor, dintre cei vechi. Ăștia știau ce înseamnă ca cineva să fie găsit inapt pentru atârnaire din cauza inimii. Asta însemna atârnairea lor.

Iar noi ceilalți a trebuit să privim tot supliciul celor 92 de oameni, chinul lor suprauman. După zece-cincisprezece minute, la majoritatea celor atârnați le căzuseră capetele în piept, erau unii care leșinaseră, care horcăiau, gâfâiau, cărora le curgeau broboane de sudoare de moarte pe față. Pe cei leșinați îi coborau, îi udau cu o gamelă de apă și îi atârnav din nou. Majurul și zbirii săi vegheau, iar nemții, totdiștii stăteau la o parte și priveau spectacolul fără vreun sunet ori cuvânt. Iar noi? A trebuit să stăm acolo și nu aveam voie nici să întoarcem capul. Dintre noi, cei care doar priveam oroarea, pe unul l-a apucat un plâns spasmodic, altul dintre noi s-a prăbușit.

A apărut locotenentul.

— Șepcile jos!

Speriați, ne-am scos grăbiți șepcile. Nu știam ce vrea. Desigur, tunsoarea. Verificare. Mai mult de jumătate mai aveau părul pe cap. Domnul locotenent i-a scos pe rând pe aceștia. Ei au deschis lista pentru atârările din duminica următoare...

Deci duminica viitoare, dacă până atunci nu apare niciun alt infractor, circa o jumătate din tabără va atârna. Se simțea că în băieți, în locul fricii se cuibărise amărăciunea și ura. O ură nemărginită și determinare. Armele, grenadele de la oblânc, revolverele parcă au început să-și piardă din caracterul lor amenințător. Priveam cu ură la locotenent, la comandantul batjocoritor, la zbirii înarmați din jurul celor nouăzeci și doi de ortaci ai noștri.

S-a întâmplat un miracol. Se pare că pe locotenent l-a năpădit un moment de slăbiciune.

— Mai duceți-vă dracului! – le-a strigat peste umăr la cei cu părul încă netuns. Dau termen până diseară. Cine nu va fi tuns la zero, acela va fi atârnat fără îndurare. Toată șleahta să se cărăbănească în barăci.

Am fost puțin ușurați. Am intrat în barăci. S-au iscat discuții agitate privitoare la evenimente. Gemetele și suspinele ortacilor ce sufereau afară se auzeau în răstimpuri până la noi. S-au terminat pedepsele cele de o oră. I-au cules pe oamenii extenuați de pe drugii, le-au dezlegat încheieturile din cătușele de curele. Cei mai slabi se prăbușeau, cei mai puternici încercau să-și revină întinzându-și brațele amorțite, ca să-și pună în mișcare sângele. Era o priveliște tristă. S-au lungit și, fără a se plânge, își suportau soarta. Apoi a trecut și termenul celor cu două ore. Mulți din ei a trebuit să fie ridicați de pe pământ și târați până la culcușurile lor. Erau printre ei astmatici, erau cu hernie, erau cu varice. Săptămâni întregi nu și-au revenit după aceste două ore.

Se urzeau planuri de evadare ici-colo, în grupuri, retrași deoparte, dezbătând. Închipuiri fantastice, imprudențe, hotărârea băieților avântați, temerile sperioșilor precauți, sfaturile de a renunța ale realiștilor...

— Cine vrea, vine cu noi, cine nu, rămâne aici! – a declarat cu voce răsunătoare Bieber. În viața civilă măcelar. A petrecut doi ani și în Ucraina în detașament de muncă. Cine vrea, n-are decât să se amăgească. Cine nu vrea să înțeleagă că soarta noastră nu e deloc incertă. Ucraina e o dovadă suficientă. Ori te omoară în bătaie gardianul ungur, ori te termină tifosul, ori nemții te execută până la urmă. Dar e posibilă și moartea de foame, ori prin degerare. Doar două lucruri sunt imposibile, care în Ucraina au fost posibile: să cazi prizonier în mâna rușilor, ori să ajungi legal acasă. Oricine îi alungă de aici pe nemți, fie el partizan sârb, rusul sau englezul, nemții mai întâi ne lichidează pe noi. Asta se poate întâmpla peste o lună, dar se poate că doar la anul. Încă sunt departe. Despre invazie nici pomeneală. În Italia, englezii s-au oprit la Roma. Rușii stau în fața Iași-ului de luni întregi. Ajungerea legală acasă? De aici? Nici gând. Din Ucraina am ajuns acasă, deoarece spre norocul nostru, în politica maghiară s-a ivit un moment bun: a putut rechema acasă armata a doua, pentru că fusese zdrobită. Nemții nu au arătat mare interes atunci pentru asta, în schimb politica maghiară s-a bucurat că poate arăta un gest prietenos către Aliați.

După măcelar, la cuvânt a urmat un ortac de-al nostru care practicase luptele ca amator, Mózes. – Numai să plecăm, să plecăm de aici! Puteți fi liniștiți, nu ne prind ei pe noi. Și dacă da... și aici a arătat către măcelarul nostru, nu se sperie nici el, dar nici eu așa de ușor. Se mai găsește pe-aici vreun cuțit de măcelărie, la magazie sunt și topoare...

Însuflețiți, mulți au aprobat și aderat. Și mai plăpânzi, și mai puternici, amestecați. Mulți s-au opus. Disputa era înfierbântată, era foarte zgomotoasă. – Ar fi bine să fim mai precauți – a remarcat cineva. De altfel e ora 9, stingerea.

Spiritele s-au calmat, băieții s-au culcat. A fost o zi agitată, hăituitoare, ziua asta de repaus duminical, toată trupa a adormit numaidecât. Palmele și picioarele în burtă încasate de planton le-am auzit doar câțiva dintre noi. De data asta a stat mai departe de trei pași săracul de el, de aia a încasat-o. Totuna, deja știam că-i totuna.